

různé

OPERAČNÍ UMĚNÍ V SOVĚTSKÉ VOJENSKÉ ENCYKLOPEDII

Sovětská vojenská věda poprvé v dějinách vývoje vojenského myšlení rozpracovala novou oblast vojenského umění — **operační umění**, které zahrnuje teorii a praxi přípravy a vedení vševojskových, společných a samostatných operací (bojové činnosti) svazy druhů ozbrojených sil. V Sovětské vojenské encyklopedii je věnováno operačnímu umění více než 350 článků. To umožňuje čtenáři získat úplné podklady o jeho předmětu, obsahu a řešených úkolech, hlavních obdobích vývoje a vzájemné spojitosti s dalšími součástmi vojenského umění.

Základní otázky teorie a praxe operačního umění našly svůj odraz v materiálech marxisticko-leninského učení o válce a armádě, v teorii sovětské vojenské vědy, vojenského umění a výstavby ozbrojených sil. Jeho obsah, dějiny vzniku a rozvoj je uveden v takových důležitých člancích jako např. „Operační umění“, „Hluboká operace“, „Operace“, „Bojová pohotovost“, „Frontová útočná operace“, „Frontová obranná operace“, „Průlom“, „Protitúder“, „Součinnost“, ale také v materiálech, které vysvětlují operační umění druhů ozbrojených sil.

V řadě článků encyklopedie je zdůrazněno, že **teorie operačního umění**, jak ji chápeme v současné době, tvoří **systém vědeckých znalostí o obsahu a charakteru soudobých frontových operací**, dále i operací a bojové činnosti svazů druhů ozbrojených sil, o principech a způsobech jejich přípravy a vedení a všestranného zabezpečení. V praxi řeší operační umění otázky bezprostřední činnosti velitelů, orgánů velení a vojsk (sil) svazů při přípravě a úspěšném vedení operací a bojové činnosti, při přeskupování vojsk (sil) a efektivních opatřeních jejich udržování k vysoké bojové pohotovosti.

Při určování místa operačního umění v systému vojenských znalostí je v jednotlivých částech encyklopedie uváděno, že přímé a zpětné vzájemné vazby všech součástí vojenského umění jsou značně různorodé a projevují se v přísném souladu s předurčením každého z nich. Požadavky a zásady strategie, které mají zásadní význam, jsou závazné pro operační umění. To pak určuje úkoly a směry roz-

voje taktiky. Současně s tím při přípravě a vedení operací jsou brány v úvahu možnosti taktických svazků, charakter a zvláštnosti jejich činnosti v konkrétní situaci. Taktické úspěchy v mnoha směrech totiž ovlivňují dosažené operační výsledky, které se nakonec projeví ve splnění strategických úkolů.

V důsledku vlivu rozvoje výzbroje a bojové techniky, zdokonalování organizačních struktur vojsk, zvyšování jejich manévrovacích, palebných a úderných možností, dále i změn způsobů vedení bojové činnosti, stává se vzájemná spojitost operačního umění se strategií a taktikou mnohostrannější a dynamičtější. Za současného stavu prostředků ničení a určitých tendencí jejich vývoje, jejichž základem jsou nově objevené i perspektivní zdroje a druhy energie, neustále narůstá vliv řídící funkce strategie a operačního umění na průběh bojové činnosti. Současně s tím nabývá na významu úspěšná taktická činnost svazků druhů vojsk a druhů ozbrojených sil.

V článku „Operační umění“ je uvedeno, že předmětem jeho studia jsou operace, sražení, bojová činnost a úderů svazů různých druhů ozbrojených sil.

Základem metodologie sovětského operačního umění je marxisticko-leninská metoda, která umožňuje hluboce proniknout do mechanismu činnosti zákonů války a plně jich využívat ve prospěch úspěšného vedení operací, je nesporné i to, že její použití umožňuje skutečně vědecky zkoumat problémy a předvídat tendence rozvoje operačního umění z hlediska všech faktorů, které určují pokrok ve vojenství.

V encyklopedii je velmi podrobně a s přesným dodržením historického principu ukázáno, že sovětské operační umění se začalo vytvářet v době občanské války a vojenské intervence v Rusku v letech 1918—1920. Jeho základem byly teoretické zásady a pokyny V. I. Lenina o vojenských otázkách, zobecnění zkušeností z přípravy a vedení nejdůležitějších operací Rudé armády i z bojových zkušeností ruské armády z první světové války. Dřívější dělení vojenského umění na strategii a taktiku neodpovídalo již charakteru ozbrojeného zápasu a způsobů jeho vedení, který prodělal zásadní změny. Nemohlo obsáhnout všechny změny a otázky, které se týkaly frontových a armádních operací. To si vyžádalo nutnost vyčlenění teorie a praxe přípravy a vedení operací do samostatné části sovětského vojenského umění — operačního umění.

Po skončení občanské války byly zo-

becněny a zakotveny hlavní zásady přípravy a vedení operací armád a frontů v předpise „Nejvyšší velení“ (v roce 1924) a v Polních rádech z roku 1925 a 1929. Těmito dokumenty bylo oficiálně stanoveno rozdělení sovětského vojenského umění na strategii, operačního umění a taktiku. V rádech byly vyjádřeny hlavní požadavky teorie operačního umění a nejdůležitější zásady přípravy a vedení manévrové bojové činnosti.

Další zdokonalování operačního umění bylo ovlivněno narůstající ekonomickou silou sovětského státu a úspěšným rozvojem leteckého, tankového a dalších odvětví obranného průmyslu. To umožnilo vybavit ozbrojené síly nejmodernější bojovou technikou té doby. Současně byla zdokonalována i organizační struktura vojsk. Operační svazy nabývaly ve srovnání s občanskou válkou na nové bojové kvalitě, zvyšily se jejich možnosti k efektivnímu ničení nepřítele.

Tyto faktory se staly základem dalšího rozvoje operačního umění. To se projevilo při rozpracování **teorie hluboké operace**, která ukázala principiálně nové způsoby vedení útoku masovými a technicky vybavenými armádami. K objasnění podstaty této teorie je věnován článek „Hluboká operace [boj]“. V něm se uvádí, že úspěch útoku je zabezpečován současným umlčením a zničením nepřátelských vojsk v obraně do celé hloubky jejich bojové sestavy hromadnou palbou dělostřelectva a údery letectva, prolomením taktické hloubky obrany na zvoleném směru společným úsilím střeleckých svazků zesílených tanky, dělostřelectvem a podpůrným letectvem, rychlým rozvíjením taktického úspěchu v operační, a to zasazením rychlého sledu do sražení a vysazením vzdušných výsadek.

Před začátkem Velké vlastenecké války v roce 1940 byly rozpracovány závěry o tom, že nejdůležitější zásady teorie hluboké operace se musí nejvíce promítnout do frontové operace. Současně se počítalo s tím, že taková operace za výhodné situace může přerůst rámcem operačního umění a mít strategický rozměr. Kromě toho se předpokládalo, že v podmínkách západního válčiště může být vedena hluboká útočná operace se zasazením dvou i tří frontů a značných sil letectva. Ve frontu se předpokládalo vytvářet silný první operační sled ze vševojskových armád, rychlou skupinu z tankových, mechanizovaných a jezdeckých svazků, leteckou skupinu, skupinu vzdušných výsadek a zálohy. Armádní operace byla považována za součást frontové ope-

race. To byl nový krok v rozvoji teorie operačního umění.

Životnost nejdůležitějších zásad operačního umění se názorně projevila v útočných operacích Velké vlastenecké války, v jejichž průběhu se dále zdokonalovalo. V encyklopedii je uvedeno, že obsah a zaměření tohoto procesu jsou podmíněny mnohými faktory. Mezi nejdůležitější patří řízení výstavby ozbrojených sil komunistickou stranou a rozvoj vojenské vědy, neustálá pozornost strany otázkám obrany socialistické vlasti.

Neustálé zdokonalování teorie operačního umění závisí na výsledcích vědeckotechnického pokroku, na vytváření dokonalějších typů zbraní a bojové techniky. To je zvláště charakteristické pro současné období rozvoje ozbrojených sil. Prudký vědeckotechnický pokrok má za následek zásadní změny v prostředcích ozbrojeného zápasu. Proto jeden z úkolů vojenské vědy tkví v tom, aby plně a hluboce zjišťovala vliv nejnovějších druhů zbraní a bojové techniky na charakter operací a bojové činnosti, na formy a způsoby jejich vedení, rozpracovávala a shrmažďovala nové operační a taktické zásady, které nepřítel neočekává.

Pro správné určení způsobů rozvoje sovětského operačního umění je nutné hodnotit rovněž stav a směr zdokonalování ozbrojených sil a teorie vojenského umění pravděpodobného nepřítele, jeho silné a slabé stránky. Cílem je najít nejúčelnější způsoby odrazení možné agrese a rozhodného zničení nepřátelských uskupení.

Rozvoj operačního umění nerozlučně souvisí se stavem bojové pohotovosti, s morálně politickou a psychologickou přípravou vojsk (sil). Sovětské operační umění vychází z toho, že nepřetržitá bojová pohotovost vojsk (sil) určuje jejich schopnost organizovaně, ve stanovené době zahájit bojovou činnost, úspěšně splnit určené úkoly za všech podmínek.

V mnohých člících encyklopedie se uvádí rostoucí vliv vojskopolitických, vojenskoeconomických a fyzicko-geografických podmínek válečích na cíle, úkoly a rozmach operací, bojové složení frontů, postup a způsoby operačního rozvinování vojsk, stanovení směrů úderů, způsoby vedení operací a součinnost vojsk.

Mezi faktory, které ovlivňují rozvoj operačního umění, zvláště patří zkušenosti z minulých válek, praxe výstavby a přípravy ozbrojených sil v míru a vojenská spolupráce bratrských armád států socialistického společenství. Analýza těchto fak-

torů, uvedených v encyklopedii, umožňuje hluboce vysvětlit mnohostranný obsah sovětského operačního umění, které v současném období zahrnuje:

- obecné zásady,
- operační umění raketových vojsk strategického určení, pozemních vojsk, vojsk PVO, letectva,
- teorii a praxi operačního týlu.

V řadě zásadních článků, jako např. „Operace“, „Způsoby bojové činnosti“, „Sražení“, „Úder“, „Armádní útočná operace“, „Frontová útočná operace“, „Frontová obranná operace“, „Armádní obranná operace“, „Zabezpečení bojové činnosti“, „Týl ozbrojených sil“ a dále v materiálech, věnovaných druhým ozbrojeným sil, jsou hluboce rozebrány všechny součásti operačního umění.

Struktura operačního umění se nepřetržitě rozvíjí na základě zdokonalování prostředků ozbrojeného zápasu, organizační struktury vojsk (sil) a způsobů jejich bojového použití v operacích. Současně s růstem mnohostrannosti operačního umění probíhá neustálý proces vzájemného prolínání všech jeho součástí. Je to podmíněno tím, že úspěšné řešení operačních úkolů v současné době stále více souvisí s dovedným používáním svazů a svazků různých druhů ozbrojených sil v operaci. Vševojskové a společné operace se staly základní formou válečné činnosti strategického a operačního rozsahu. Proto zkoumání a rozpracování problematiky přípravy a vedení takových operací je nejrozsáhlejším a nejdůležitějším úkolem teorie operačního umění, v první řadě jeho obecných zásad.

V obecných zásadách operačního umění jsou posuzovány:

- obecné teoretické principy,
- předmět, podstata a struktura operačního umění,
- obsah nejdůležitějších jeho kategorií,
- klasifikace a charakteristické rysy soudobých operací,
- principy jejich přípravy a vedení,
- úloha, místo a úkoly svazů a svazků druhů ozbrojených sil a způsoby jejich společného použití v operacích.

Rostoucí význam teorie a praxe přípravy a vedení operací svazy úsilím různých sil vyžaduje od vojenských kádřů značné rozšíření jejich odborných znalostí. Musí totiž vysoko kvalifikovaně řešit úkoly efektivního použití nejen podřízených, ale i součinnostních vojsk (sil) v soudobých

operacích. Proto obecné zásady teorie operačního umění mají rozhodující úlohu ve vztahu k jiným jeho součástem, protože vyzbrojují vojenské kádry znalostí zákonů ozbrojeného zápasu a z nich vyplývajících principů vojenského umění. To umožňuje z vědeckého hlediska řešit složité problémy vojenského umění v celku.

Značná pozornost je věnována v encyklopedii objasnění **principů operačního umění**. Představují základní ideje, nejdůležitější zásady a názory na přípravu a vedení bojové činnosti jakéhokoli rozsahu. Jejich použití ve strategii, operačním umění a taktice má však i specifické zvláštnosti. Proto podrobně rozpracování těchto principů ve vztahu ke strategii, operačnímu umění a taktice a jejich dovedné využívání při řešení problémů teorie a praxe patří mezi důležité úkoly vojenských kádrů. Na základě výsledků a zobecnění zkušeností světových a lokálních válek, operačního umění a výzkumů vypracovalo sovětské operační umění v současné době zdůvodněný systém principů přípravy a vedení operací. Nejpodrobněji jsou rozpracovány v článku „Operační umění“.

V encyklopedii jsou vysvětleny mnohé kategorie operačního umění. Mezi nimi má prvotní význam **operace**. Ve speciálním článku, věnovaném této kategorii, je uvedeno, že operace tvoří souhrn sladěných a vzájemně propojených co do cílů, místa a času sražení, bojů, úderů a manévřů různými vojsky (silami), vedených současně a postupně podle jednotného zámyslu a plánu k plnění operačních úkolů na daném směru a ve stanoveném časovém období. Operace vedou svazy jednoho nebo několika druhů ozbrojených sil a podle stupně účasti každého z nich se rozdělují na **vševojskové, společné a samostatné**.

Vševojskové operace (strategické, frontové, armádní), jak je uvedeno v encyklopedii, jsou vedeny za účasti všech nebo většiny druhů ozbrojených sil, druhů vojsk a speciálních vojsk za řízení vševojskového velení k současnému plnění komplexu vzájemně spojených různorodých operačních úkolů.

Společné operace vedou svazy několika druhů ozbrojených sil podle jednotného plánu za rozhodující úlohy jednoho z nich, za řízení vševojskového velení nebo velení svazu toho druhu ozbrojených sil, který plní hlavní úkoly v dané operaci. Jsou uskutečňovány v systému vševojskových operací, jsou jejich součástí nebo jsou samostatné. Ke společným operacím patří námořní výsadekové, protivýsadekové, vzdušné operace atd.

Samostatné operace jsou v encyklopedii vysvětlovány jako operace zpravidla jen jednoho druhu ozbrojených sil. Jsou vedeny v systému vševojskových a společných operací samostatně nebo v součinnosti se svazy (svazky) jiných druhů ke splnění převážně jednoho nebo několika stejných operačních úkolů za řízení velitelství těchto svazů.

Společně s klasifikací operací je uváděna dále jejich charakteristika podle druhů činností (útočné a obranné) a podle doby vedení (první a další). Jako samostatná forma operacího použití svazů (svazků) druhů ozbrojených sil je rozebírána **bojová činnost**. Je vedena v rámci operací nebo mezi nimi.

Současná úroveň rozvoje teorie a praxe operačního umění je zakotvena v hlavních článcích „Frontová útočná operace“ a „Frontová obranná operace“. V nich jsou vysvětleny soudobé názory na obsah operací frontu a způsoby ničení nepřítele, objasněny otázky organizace součinnosti různých sil a vedení bojové činnosti. Na konkrétních příkladech zkušeností z Velké vlastenecké války jsou ukázány způsoby soustředěného použití sil a prostředků na směrech úderů. Tyto zkušenosti mohou být tvůrčím způsobem využity při organizaci soudobých operací. V úsecích, které tvořily zpravidla od 6–7 % do 15–20 % celkové šířky pásma frontu, bylo soustřeďováno na úkor oslabení jiných směrů kolem 40–50 % i více stíeleckých svazků, do 50–80 % dělostřelectva, 70–90 % tanků a bezmála všechno letectvo frontu. Tak byly vytvářeny vysoké hustoty sil a prostředků, které dosahovaly průměrně 200–250 děl a minometů, do 50–60 tanků (včetně 15–25 tanků přímé podpory pěchoty) na 1 km fronty, což zabezpečovalo úspěch operace.

V rámci frontové útočné operace bylo úspěšně dosahováno **těsné součinnosti** svazů pozemních vojsk s vojsky jiných druhů ozbrojených sil. Např. sladěnému použití vševojskových svazů a svazků s letectvem napomáhalo: maximální přiblížení velitelství stanovišť leteckých velitelů nebo jejich představitelů k místům velení vševojskových velitelů; stanovení jednotných orientačních bodů a signálů pro výzvu a navedení letectva na cíl atd. Bitevní letectvo na hlavních směrech útoku mělo zpravidla své důstojníky navedení u svazků a dokonce u útvarů.

Manévr v průběhu frontové útočné operace, zvláště tankovými armádami, tankovými a mechanizovanými sbory, byl veden hlavně k zaujetí výhodného operačního

postavení, které zabezpečovalo vedení pře-
kvapivého úderu na nepřítele, rozvíjení
rozhodného útoku do hloubky a do boků,
někdy také k přenesení úsilí z jednoho
směru na jiný. V encyklopedii je zdů-
razňováno, že použití tankových armád za-
bezpečovalo vedení frontové útočné ope-
race do velké hloubky a přechod k další
útočné operaci bez operační přestávky.

V článcích o operačním umění je roze-
bírán rozvoj **způsobů vytváření úderných
uskupení** v útočných operacích frontů ve
Velké vlastenecké válce. Tak jestliže
v druhém období války byla taková usku-
pení vytvářena v pásmech jedné nebo dvou
armád, které působily na různých smě-
rech, pak ve třetím období války měla
ve svém složení dvě až tři i více armád,
soustředěných na jednom směru. To za-
bezpečovalo vytváření mohutnějších usku-
pení vojsk na rozhodujících směrech a
vedení operací ve vysokých tempích.

Velmi poučný je obsah článku „Fronto-
vá útočná operace“, zvláště z hlediska
zásad volby **směru hlavního úderu**. Proto-
že frontová útočná operace je většinou
součástí strategické a armádní — fron-
tové operace, pak podle zkušeností z Vel-
ké vlastenecké války směry hlavních úde-
rů frontů většinou určovalo Hlavní velení
a armád velitelé frontů. Základním poža-
davek na volbu směru hlavního úderu
bylo zabezpečení rozdělení protistojících
uskupení nepřítele, jeho zničení po čas-
tech, vyjítí hlavního úderného uskupení
vojsk frontu do boků a týlu nepřítele s cí-
lem jeho obklíčení a zničení a rychlým po-
stupem na nejkratší směru dosáhnout
čáry nebo prostoru, jejichž obsazením byli
spínány cíle operace.

Jak v letech minulé války, tak i v sou-
časných podmínkách je nejdůležitějším
problémem sovětského operačního umění
průlom hluboce členěné obrany nepřítele
ve vysokých tempích. V encyklopedii je
tato otázka vysvětlena v článku „Průlom“
a ve vojenskohistorických článcích, věno-
vaných konkrétním frontovým operacím.
V těchto materiálech se uvádí, že cílem
průlomu obranných postavení nepřítele by-
lo vytvořit v jeho obraně trhliny, zabez-
pečit výhodné podmínky k přerůstání tak-
tického úspěchu v operační a vedení roz-
hodné manévrové činnosti.

K skutečnému průlomu obrany byl zpra-
vidla veden čelní úder s rozvíjením útoku
do hloubky a boků s cílem obklíčení a
zničení uskupení nepřítele, která měla ope-
rační význam. Šířka úseku průlomu u fron-
tu se pohybovala od 20 do 35 km a u ar-
mád 6—12 km, někdy i méně. V průběhu

průlomu, v těchto poměrně úzkých úse-
cích, bylo ničeno tři—pět nepřátelských
divizí. To zabezpečovalo potřebné pod-
mínky pro zasazení sledu k rozvíjení úspě-
chu do sražení.

Jak frontové, tak armádní útočné ope-
race byly obvykle zahajovány dělostřelec-
kým a leteckým útokem. **Dělostřelecký
útok** v minulé válce se skládal z dělostře-
lecké přípravy útoku, podpory útoku a
doprovodu pěchoty a tanků při boji
v hloubce obrany. Kromě toho při průlo-
mu opevněných prostorů a za zteče na
opevněná města se stanovilo zvláštní ob-
dobí k boření opevnění nepřítele. **Letecký
útok** zahrnoval dvě období: leteckou pří-
pravu útoku (předběžnou a přímou) a le-
teckou podporu (doprovod) vojsk v útoku.
Při průlomu silně opevněných obranných
postavení, ke společlivému umlčení pa-
lebných prostředků a živé síly nepřítele,
letectvo v průběhu přípravy útoku vedlo
úderu zpravidla na stejné objekty jako
dělostřelectvo, tj. „náložmo“.

Jedním z hlavních problémů teorie ope-
račního umění je **násilný přechod širo-
kých vodních překážek**. V příslušném od-
dílu encyklopedie je zdůrazněno, že pře-
konávání širokých vodních překážek vojs-
ky je důležitým bojovým úkolem. V prů-
běhu rozvíjení frontové útočné operace,
v důsledku nerovnoměrného postupu usku-
pení vojsk v útoku, bude zahajován násil-
ný přechod vodní překážky zpravidla
v různé době a na jednotlivých směrech.
Na základě zkušeností z války autoři uvá-
dění, že násilný přechod vodní překážky
musí být veden na široké frontě z chodu
nebo s krátkou přípravou, a to v takovém
uskupení, ve kterém vojska útočila a vyšla
k vodní překážce. Dále autoři upozorňu-
jí na rostoucí úlohu palebného ničení ne-
přítele na přístupech k vodní překážce
a na protilehlém břehu, na úlohu vzduš-
ných výsadek a pohyblivých (rychlých)
uskupení při dosažení úspěchu násilného
přechodu vodní překážky.

Při rozboru teorie a praxe vedení útoč-
ných operací nesmíme opomenout otázky
obklíčení nepřátelských uskupení. V člán-
cích „Obklíčení“ a „Frontová útočná ope-
race“ jsou uvedeny formulace, podstata
toboto způsobu útočné činnosti a je zdů-
razněno, že operace k obklíčení a zniče-
ní protistojícího nepřítele byly plánovány
předem. Již při jejich přípravě byly včas
rozděleny síly a prostředky k vedení bo-
jové činnosti na vnitřním a vnějším kru-
hu obklíčení. Přitom vojska, která byla
na vnitřním kruhu obklíčení, musela roz-
hodujícími údery rychle rozdělit a zničit
nebo zajmout obklíčeného nepřítele a síly

vyčleněné k činnosti na vnějším kruhu obklíčení prudce rozvíjet útok a nedat nepříteli možnost deblokovat obklíčené uskupení nebo obsadit novou obranu. Dokonalá příprava takových operací umožňovala bezmála současně uskutečňovat obklíčení nepřátelských uskupení a jejich ničení, bez vytvoření souvislé fronty obklíčení. V tomto se projevila vysoká úroveň vojevůdcovského mistrovství sovětských velitelů a náčelníků.

Encyklopedie obsahuje i takové složité otázky jako je **příprava a vedení dalších útočných operací frontů**. Byly v hlavních rysech teoreticky vyřešeny v poměrně krátké době — již koncem druhého roku Velké vlastenecké války. V rámci strategické operace vedl každý front postupně do hloubky dvě — tři útočné operace. Přitom rozhodující význam měla první operace, protože v jejím průběhu byl většinou plněn nejsložitější úkol — průlom obrany a zničení nejbojeschopnějšího nepřátelského uskupení — jeho prvního operačního sledu.

Příprava dalších útočných operací byla zahajována a končila v průběhu předcházející operace, hlavně při splnění dalšího úkolu vojsk. Přitom ne vždy předcházející operace přerůstala ihned v další operaci. Často ke zvýšení bojeschopnosti vojsk, doplnění materiálu, uskutečnění manévru silami a prostředky frontů, vytvoření nových úderných uskupení se připouštěly operační přestávky v trvání od dvou do šesti dnů.

Střetné sražení je v encyklopedii hodnoceno jako druh útočné činnosti operačních svazů, v které se snaží obě strany splnit stanovené úkoly útokem. Podrobně je objasněna historie vzniku a hlavní směry rozvoje střetných sražení, zvláštnosti současné teorie jejich přípravy a vedení. V článku „Střetné sražení“ je uvedeno, že může být zahájeno na dalekých přístupech k prostoru pravděpodobného střetnutí vševojskových svazků, a to údery letectva, palbou dalekonosného dělostřelectva, aktivní činností vzdušných výsadků a je ukončeno údery hlavních sil. Základem dosažení úspěchu ve střetném sražení je předejít nepříteli ve vedení úderů do boků, rozhodná a překvapivá činnost a iniciativa velitelů všech stupňů. Rozhodující význam při ničení uskupení nepříteli v jaderné válce mají jaderné zbraně v průběhu přibližování stran. V bezprostředním střetnutí vojsk bude řešen úkol zakončení zničení nepříteli.

Významné místo mají v encyklopedii články, ve kterých jsou vysvětlovány otázky **operační obrany**: „Frontová obranná

operace“, „Armádní obranná operace“, „Protiúder“, „Protipříprava“, „Manévrová obrana“, atd. Je v nich zdůrazněno, že v předválečném období sovětské vojenské umění při rozpracování teorie operační obrany věnovalo hlavní pozornost otázkám přípravy a vedení armádních obranných operací. V letech Velké vlastenecké války však se ukázal rozsah obrany nesrovnatelně větší než se předpokládalo. V důsledku řady objektivních a subjektivních příčin byly pro obranné operace prvního období války charakteristické nehluboké (v jednom sledu) operační sestavy vojsk frontů a armád, nízké hustoty sil a prostředků, zvláště protitankových, nechráněné boky, slabá protivzdušná obrana a také nedostatečné ženíjní vybudování terénu.

Frontové obranné operace ve druhém a třetím období války byly zpravidla vedeny v průběhu strategického útoku s rozhodnými cíli: odrazit útok nebo silné protiúder nepříteli, zničit jeho útočná uskupení a obnovit útok, zmařit pokusy nepříteli zničit vlastní vojska na předmostí na širokých vodních překážkách atd. Fronty měly operační sestavu většinou ve dvou sledech, přičemž ve druhém sledu byl 1–2 armády. Operační sestava v jednom sledu byla charakteristická jen pro obranné operace, které byly vedeny v závěrečném období útočných operací. Operační sestava frontu, kromě prvního a druhého sledu, zahrnovala uskupení frontového letectva a vojsk PVO, vševojskové, tankové a protitankové zálohy, pohyblivé oddíly zatarasovací a zálohy speciálních vojsk. Sladěná činnost všech prvků operační sestavy vojsk zabezpečovala aktivnost i pevnost obrany a dosažení jejích cílů.

Významné místo v Sovětské vojenské encyklopedii mají otázky **ženíjního budování terénu** v obranných operacích. V článku „Ženíjní vybudování terénu“, „Zátaras“, „Opevnění“ je ukázána jeho úloha ve zvýšení pevnosti a aktivnosti obrany, vysvětlen obsah a směry zdokonalování každého z opatření. Mezi opatřeními ženíjního budování terénu má důležité místo příprava armádních a frontových postavení obrany, budování systému zátarasů, příprava cest pro manévry a čáry rozvíňování vojsk k protiúderům, palebných čar protitankových záloh a tankových útvarů, palebných postavení dělostřelectva a míst velení. Tyto práce je nutné organizovat současně do celé hloubky operační sestavy a v takové době, která by zabezpečila stálou bojovou pohotovost vojsk a jejich efektivní obranu proti prostředkům nepříteli.

V encyklopedii jsou v dostatečné míře rozebrány otázky boje s tankovými uskupeními nepřítele v obranných operacích. Pozornost zasluhuje analýza opatření, zaměřených k dovednému vytváření protitankových obrany do celé hloubky operační sestavy armád a někdy také frontu. Dále jsou podrobně vysvětleny teoretické a praktické otázky, nové formy palebného ničení nepřítele, které rozpracovalo sovětské operační umění, protipřipravu.

V článku věnovaném **protiúderům**, jsou stručně objasněny zásady jejich vedení v různých podmínkách vedení armádních a frontových obranných operací. Zdůrazňuje se přitom, že nejefektivnější vedení protiúderu je do obou boků vklíněného uskupení nepřítele. Na směrrech protiúderů je nutné vytvářet rozhodnou převahu sil a prostředků a do prvních sledů protiúderných uskupení vyčleňovat také tankové svazky.

Po vyzbrojení vojsk principiálně novými prostředky boje a zdokonalení klasických zbraní došlo k zásadním změnám v operačním umění. Vysoká pohyblivost, úderná síla a taktická samostatnost svazků dodávají soudobým operacím jasně vyjádřený rozhodný a manévrový charakter. Předpokládá se, že bojová činnost bude vedena na směrrech, bez souvislé fronty, s širokým využitím manévru silami a prostředky, s hlubokým vzájemným vklíněním stran, s obchvaty a obejímími.

Změnil se obsah a úloha dříve existujících druhů operačního zabezpečení a vznikly nové: ochrana vojsk proti zbraním hromadného ničení, radioelektronický boj atd. Značně vzrostly bojové možnosti sil a prostředků svazů jiných druhů ozbrojených sil, které se zúčastňují vševojskových, společných a samostatných operací.

V encyklopedii jsou dále všestranně vysvětleny i hlavní otázky **teorie a praxe operačního umění druhů ozbrojených sil**. Podrobně jsou uvedeny v částech „Raketová vojska strategického určení“, „Protivzdušná operace“, „Vzdušná operace“ atd. V nich je zdůrazněna důležitost zabezpečení sladěného použití různých sil v operacích, rozhodnost cílů vedených operací a způsobů ničení nepřítele, dovedné volby směrů úderů nebo objektů činnosti, vytváření uskupení vojsk a sil, utajení příprav a překvapení při vedení úderů na nepřítele a vedení operací ve vysokých tempech.

V operačním umění raketových vojsk strategického určení má zásadní význam organizace a uskutečnění opatření, která zabezpečují jejich stálou bojovou pohotovost k včasnému vedení jaderných úderů na nepřítele v jakékoli situaci.

Jedním z důležitých výsledků sovětské vojenské vědy je rozpracování **teorie operačního umění vojsk protivzdušné obrany** a praktické řešení otázek přípravy a vedení protivzdušných operací, které vznikly v letech Velké vlastenecké války. Tyto operace mohou být vedeny buď samostatně, nebo společně s jinými druhy ozbrojených sil. Protivzdušnou operaci rozumíme protivzdušná sražení a boje, vedené vojsky PVO podle jednotného zámyslu a plánu v součinnosti se stíhacím letectvem, se silami a prostředky PVO a letectva frontů, jejichž cílem je zmaření vzdušné operace nepřítele, a to zničením hlavních sil jeho letectva a znemožněním vedení úderů na objekty státu a uskupení vojsk. Přitom soudobá protivzdušná operace zahrnuje včasné zjištění příprav vzdušné operace nepřítele, průzkum vzdušného nepřítele, určení jeho sestavy a směrů soustředění hlavních úsilí, možných způsobů překonávání nebo umlčení systému PVO, protivzdušná sražení, boje a bojovou činnost k odražení hromadné a postupné činnosti nepřítele, manévry silami a prostředky PVO, obnovení narušeného systému PVO a přípravu k další bojové činnosti.

Předpokladem vzniku protivzdušné operace v průběhu Velké vlastenecké války byla koncentrace mohutných sil PVO k obraně nejdůležitějších prostorů a objektů, začlenění značných sil stíhacího letectva a protiletadlového dělostřelectva do sestavy svazů a svazků PVO, vznik radiolokačních a jiných prostředků průzkumu i velení, které umožňovaly získat přesné zprávy o situaci v celém pásmu obrany, na přístupech k ní a zabezpečovat sladěnou činnost sil a prostředků PVO a součinnosti vojsk, podřízenou společnému zámyslu.

Operační umění letectva předpokládá splnění úkolů vedením vzdušných operací, sražení a systematické bojové činnosti společně s jinými druhy ozbrojených sil. Vzdušná operace jako forma činnosti jednoho nebo několika svazů letectva byla rozpracována sovětským vojenskoteoretickým myšlením v polovině třicátých let. V letech Velké vlastenecké války byly vzdušné operace vedeny s cílem zničení vojenskoprůmyslových objektů v týlu nepřítele, zničení nebo oslabení jeho leteckých uskupení, zničení záloh a narušení přeprav. Soudobé vzdušné operace jsou vedeny k získání vzdušné nadvlády, ke zničení raketových, leteckých, pozemních a námořních uskupení a ke zničení důležitých vojenských objektů v týlu nepřítele.

Charakteristickým rysem vzdušných operací jsou hromadné použití sil a prostředků, rozhodnost cílů, velký prostorový rozmach a vysoká efektivnost. Jsou uskutečňovány hromadnými údery, mezi kterými mohou být vedeny údery jednotlivými svazky s cílem zničení nově zjištěných objektů a upevnění dosažených výsledků. Scenář činnosti operačních svazů a svazků, které se zúčastňují vzdušné operace, se dosa-

huje rozdělením úkolů a objektů činnosti, sladěním času a způsobu vedení úderů a opatření k zabezpečení každého z nich.

Důležitým úkolem operačního umění je rozvíjení **teorie a praxe operačního týlu**. Úplná motorizace týlu a modernizace všech druhů dopravy značně zvýšily možnosti zásobování vojsk v operacích a podminily další zdokonalování způsobů týlového zabezpečení.

Otázky teorie a praxe operačního umění ve všech osmi svazcích jsou vysvětlovány hluboce a na vědeckém základě. Pozornost poutá zejména logické a posloupné uspořádání, značný rozsah faktického materiálu v každém článku, vzájemná souvislost obsahu termínů a objasnění historie rozvoje nejdůležitějších zásad, což napomáhá širokému okruhu čtenářů lépe si osvojit materiály.

СОДЕРЖАНИЕ

Генерал-майор Станислав Вайнлик, кандидат философских наук Руководящая роль КПЧ – источник успехов строительства современной ЧНА	3
Автор на теоретическом фоне разбирает главные проблемы полного и всестороннего осуществления руководящей роли партии в ЧНА и рассматривает ее с точки зрения диалектического единства политического, организационного и идеологического руководства.	
Подполковник Антонин Ржегорж, кандидат военных наук Применение эвристики в управлении войсками	10
Автор разбирает возможности применения эвристики и ее методов в усовершенствовании информационных процессов, главным образом связанных с принятием обоснованного решения, а также с управлением войсками.	
Полковник Йиржи Заиц, кандидат философских наук Единоначалие и дисциплина	16
Автор рассматривает проблематику, которая отвечает итогам XVI съезда КПЧ, особенно выводам всермейского партийного актива. При этом он исходит из взаимного отношения двух принципов строительства социалистической армии, т. е. единоначалия и дисциплины.	

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Полковник Ян Мартински К работе штаба при подготовке и ведении современных операций	21
Автор статьи разбирает роль и задачи отдельных мест управления оперативного звена, их взаимосвязь и ток необходимых информационных. Он обращает внимание на задачи информационного центра, отдела планирования, содержание работы полевого управления оперативного звена, а также на количество разрабатываемых документов.	
Полковник Михал Локвенц Теоретическое мышление командиров и штабов при оценке обстановки	27
Автор статьи теоретически разбирает ход мышления командира при оценке обстановки и рассматривает отдельные понятия оценки обстановки, как закономерное отображение объективного мышления, взаимные отношения между процессом мышления и методикой работы штаба, а также подготовку докладов для решения командира, как итог мышления подчиненных.	
Полковник Йиржи Климент, кандидат военных наук Средства механизации и автоматизации в процессе управления	33
Автор статьи, на основе требований предъявляемых на управление войсками, разбирает развитие использования ЭВМ в процессе управления, мероприятия к его улучшению, а также особенности обеспечения информацией в рассматриваемом процессе.	
Полковник Милош Пок К Директиве по использованию электронно-вычислительной техники при управлении войсками	39
Автор статьи объясняет самые важные положения Директивы, которая представляет собой полный комплекс мероприятий в деятельности руководства учения, штабов участвующих на этих учениях, а также органов автоматического управления войсками.	
Полковник Эмил Совак К управлению РВА коалиционного состава	42
Автор статьи, исходя из опыта Великой Отечественной войны и опыта из оперативной и боевой подготовки РВА, разбирает проблематику ведения боевых действий	

коалиционного состава. Он обращает внимание на специфические черты и особенности, которые проявляются в организационной структуре войск, методике работы и составе штабов РВА, а также в некоторых особенностях (разработки) боевой документации.

Полковник Зденек Гнатек
полковник Франтишек Гуцек
полковник Алоис Ружичка

Совместные командные пункты ВВС и ПВО 45

Авторы статьи, исходя из действий ВВС вероятного противника, разбирают новые формы и методы управления ВВС и ПВО. Они объясняют понятие совместного пункта управления ВВС и ПВО фронта, а также сущность этого принципа управления.

Полковник Милош Земан, кандидат военных наук, доцент
подполковник Ладислав Машита

Управление Химическими Войсками коалиционного состава 49

Авторы статьи разбирают особенности управления Химическими Войсками, а именно: организацию и мероприятия входящие в управление войсками, обработку информационных сведений, принятие решения для химического обеспечения войск коалиционного состава, его планирование и доведение приказов и распоряжений до исполнителей, а также химическое материально-техническое обеспечение.

Полковник Милослав Таборски

Новые принципы организации связи 54

Автор, исходя из Приказа Министра Национальной Обороны ЧССР, разбирает важнейшие требования предъявляемые к системе связи и управления. Он обращает внимание на: главные факторы, которые влияют на дальнейшее развитие системы связи, разработку необходимой документации, а на систему руководства связи.

Полковник Михал Гондек

Управление техническим обеспечением войск 61

Автор статьи, на основе целей технического обеспечения войск, разбирает содержание указания командующего для его организации, возможное содержание комплекса мероприятий по техническому обеспечению войск, планирование, а также руководство этим видом обеспечения.

Полковник Ярослав Выкидал
полковник Зденек Тополянек

Управление тылом фронта в наступательной операции 65

Авторы статьи, исходя из общих требований на управление войсками, разбирают особенности тылового управления в объединении, а именно: задачи и роль тылового пункта управления и его отдельных частей, организацию взаимодействия, особенности управления тылом второго эшелона фронта, а также возможное содержание главных документов, разрабатываемых штабом тыла.

ИЗ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ АРМИЙ

Подготовка и ведение операций объединениями коалиционного состава . . . 69

Офицер современного штаба 76

ИНФОРМАЦИИ

Оперативное искусство в Советской Военной Энциклопедии 81

Статья объясняет основные понятия оперативного искусства и обобщает развитие его отдельных категорий в недалеком будущем. Автор рассматривает предмет, содержание и способы решения главных задач в важнейших периодах его развития, а также взаимные связи с другими составными частями военного искусства.